

L'ACTIVITAT FEMENINA A MOLINS DE REI: LES DONES DURANT LA GUERRA CIVIL

Julia Cabaleiro Manzanedo
Elena Botinas Montero

Ajuntament de Molins de Rei
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2003

Índex

Presentació	7
I. Introducció	9
II. Molins de Rei, una aproximació històrica	15
La vila de Molins de Rei fins a la Guerra Civil	15
La Guerra Civil	20
Col·lectivitzacions a Molins de Rei	23
III. Les dones i la guerra	27
1. Algunes consideracions	27
2. Filar, parir i plorar	29
3. La Guerra Civil espanyola	32
IV. Activitat femenina a Molins de Rei durant la Guerra Civil .	51
1. L'inici de la guerra	51
2. La subsistència quotidiana	57
3. Un espai de trobada: els cosidors	66
4. El treball a les fàbriques	71
5. L'ensenyament	79
6. La sanitat	85
7. Compromís i significació a l'àmbit polític	89
8. La població refugiada	93
9. El lleure i la cultura	100
10. La inseguretats, la solidaritat	104
11. El final de la guerra: exili i repressió	109
V. Fonts	119

Presentació

QUE NO EN VEGEM MAI MÉS CAP

Manllevo a l'Eulàlia Montfort aquesta frase per fer la presentació del brillant treball de la Julia Cabaleiro i de l'Elena Botinas. Aquestes dues dones, historiadores, guanyadores de la beca de recerca sobre la història de la dona a Molins de Rei, ens han ofert un interessantíssim estudi: *L'activitat femenina a Molins de Rei: Les dones durant la Guerra Civil*.

L'atzar ha volgut que escrigui aquesta presentació el dia 15 de juny de 2002, just quan fa vint-i-cinc anys de les primeres eleccions democràtiques després del llarg període de la dictadura franquista. L'Antònia Castellana, primera alcaldessa del període democràtic, m'ha enviat un correu electrònic, amb una imatge assossegada de flors bellíssimes, i em recorda que el PSUC, a Molins de Rei, el juny del 1977, vam ser el partit polític guanyador de les eleccions.

Érem joveníssimes, quasi criatures, i aquest record proper ens omple d'emoció, per diverses raons: una, segur, pel record de la victòria, i una altra, molt més evident —i més encara després de llegir el treball que us presento— pel fet que ens trobem davant del període democràtic més sòlid i més llarg en el temps de la història de Catalunya i de l'Estat espanyol. Això és un motiu de joia i això em fa dir, a l'Eulàlia Montfort i a totes les dones que van viure aquells anys, que, de moment, ens mantenim fermes en l'objectiu «que no en vegem mai més cap».

No vull dedicar només l'oportunitat que em brinda aquesta presentació a fer comentaris conjunturals i dir que aquesta dreta espanyola tant dretana, els darrers temps sembla decidida a aprimar les fites democràtiques. Hi estarem amatents: la democràcia, la llibertat, la solidaritat i la justícia han de créixer, no poden minvar.

Veiem, doncs, com la història sempre ens serveix per reflexionar sobre el present. Us he de confessar que mentre llegia la part de la

publicació que, un cop vist el context històric, se centra en el testimoni de les dones molinenques, tota l'estona he tingut un nus a la gola. És un llibre perquè el llegeixi tothom, està escrit amb rigor i amenitat. Ens informa del que intuïem: a la rereguarda les dones vam fer un gran paper, vam patir molt, i —malgrat la guerra— també vam gaudir; la vida és així en tot moment. Us recomano encoratjosament que el llegiu i, en fer-ho, repassareu com les dones ens vam ocupar de buscar menjar, de fer vestits, de gestionar fàbriques, d'educar infants, de guarir els ferits, d'acollir els refugiats, d'intervenir políticament. En cada anècdota s'obren infinits records i aquesta esdevé en si mateixa una font de noves pistes per a futures recerques.

Tot llegint el treball he sentit un profund enyor. Cada pàgina, cada frase del testimoni de les molinenques em feia evocar les germanes Bosch, la Remei i la Maria. La meva mare i la seva germana, com a coetànies de les dones que expressen el seu testimoni, m'havien explicat centenars de vegades històries que avui he llegit.

Us recomano que passeu ràpid la presentació. Endinseu-vos en aquest relat que ens ensenya el que mai no s'ha de repetir: l'horror d'una guerra. Però també ens ensenya les millors qualitats del gènere humà, les millors qualitats de centenars de dones fins avui anònimes. A totes elles gràcies per la lliçó, gràcies pel testimoni.

GENOVEVA CATALÀ I BOSCH

2a tinent d'alcalde i regidora del Programa de la Dona

Molins de Rei, 15 de juny de 2002

I. Introducció

La invisibilitat i la manca de valoració social del treball i de les tasques que les dones han desenvolupat i continuen desenvolupant de forma habitual és un fet que ha estat enunciat i denunciat sovint. Es tracta d'unes activitats que, com que tenen la connotació de «naturals», és a dir, vinculades a l'àmbit biològic de la reproducció, han estat considerades jeràrquicament inferiors i contraposades a l'espai de la «cultura», àmbit reservat pels homes a ells mateixos. Així, el treball domèstic, que abasta un ampli ventall de tasques imprescindibles per al manteniment de la vida d'una societat, no és vist com a social, tot formant part de la cultura, sinó com a «natural».

Des de la nit del temps, les dones i el treball han estat estretament vinculats. En aquest punt sorgeix una pregunta: la relació entre els fets i la seva representació o, dit d'una altra manera, entre la realitat i el discurs que històricament s'ha fet sobre aquesta realitat. Es tracta d'una pregunta que afecta totes les activitats que les dones han dut a terme. Fets i discurs, és a dir, els fets entesos com a conjunt de dades empíricament comprovables i el discurs entès com a interpretació subjectiva d'aquestes dades, apareixen com una dicotomia: una dicotomia perquè no hi ha correspondència entre la participació real de les dones en la immensa obra de sostenir el món i el discurs, la valoració que s'ha fet sobre aquesta obra.

Atorgar significació a l'activitat femenina considerada habitual i natural és un dels reptes que la investigació té plantejats, un repte que ha estat assumit de formes diverses per les diferents disciplines. En aquest sentit, la historiadora Montserrat Carbonell proposa entendre la noció de treball en el seu sentit més ampli, «com agent de sociabilitat, com agent cultural i, en definitiva, com variable indis-

pensable per a la reproducció social».¹ Aquesta conceptualització permet incorporar al concepte de treball el variat ventall de tasques que les dones realitzen de forma gratuïta.

A més, però, de la significació econòmica i social que ha suposat la consideració de gran part de l'activitat femenina com a treball, continuen desenvolupant-se noves línies d'investigació que busquen trobar categories específiques també noves. En aquest context cal situar la categoria «pràctiques de creació i de recreació de la vida i de la convivència humana».

Aquesta categoria, en la seva gènesi, presenta dues etapes: la primera va portar a la categorització de les «activitats de manteniment de la societat», i la segona va quedar transformada en «creació i recreació».² La categoria de pràctiques de creació i recreació de la vida i la convivència humana permet anomenar tot el seguit d'activitats vinculades amb la cultura del naixement, la cura dels éssers humans, els processos de manipulació i distribució d'aliments, la socialització de la mainada, les pràctiques i hàbits relacionats amb la higiene, el descans i l'aixopluc, i les tècniques relacionades amb totes aquestes tasques, que són les que, veritablement, sostenen la vida d'una societat. Aquesta categoria significa un avenç important per a les investigadores de la història de les dones perquè, com diuen aquest grup d'historiadores, ens deixa veure, sentir, pensar i entendre àmbits de l'ésser humà que existien i funcionaven perquè els creava i recreava la relació no instrumental, la relació que no es deixa mesurar amb diners. Percebre i valorar aquests àmbits de la vida, que han estat i són històricament més de dones que d'homes, modifica la comprensió que es té habitualment de la civilització i de la seva història.

En la recerca que hem dut a terme hem adoptat com a eix vertebrador aquesta categoria amb tot l'ampli ventall de tasques, quefers, sabers i dedicacions que comporta i que esdevenen d'importància cabdal per a la vida humana. Hem considerat que les activitats que

1. Montserrat CARBONELL, «Hecho y representación sobre la desvalorización del trabajo de las mujeres (siglos XVI-XVIII)», *Mujeres y hombres en la formación del pensamiento occidental*, vol. II, *Actas de las VII Jornadas de Investigación Interdisciplinaria*, Madrid, Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1989, pàg. 157.

2. Aquesta transformació fou duta a terme per un grup d'historiadores del Centre d'Estudis Feministes DUODA de la UB. Els fruits de la seva recerca estan recollits a AA.DD., *De dos en dos. Prácticas de creación y recreación de la vida y la convivencia humana*, Madrid, horas y HORAS, 2000.